

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR PEDAGOGIK OCH DIDAKTIK

”Klart att man alltid blir bättre med handledning”
- om specialpedagogisk handledning i två skolverksamheter

Pernilla Hultén och Carin Nevander

Examensarbete:	15 hp
Program och/eller kurs:	Specialpedagogiska programmet 90 hp SPP 600
Nivå:	Avancerad nivå
Termin/år:	Ht/2009
Handledare:	Ingemar Gerrbo
Examinator:	Girma Berhanu
Rapport nr:	HT09-2611-03 Specped

Abstract

Examensarbete:	15 hp
Program och/eller kurs:	Specialpedagogiska programmet 90 hp SPP 600
Nivå:	Avancerad nivå
Termin/år:	Ht/2009
Handledare:	Ingemar Gerrbo
Examinator:	Girma Berhanu
Rapport nr:	HT09-2611-03 Specped
Nyckelord:	Handledning, specialpedagogik, socio-kulturellt perspektiv.

Syfte:

Studiens syfte är att beskriva upplevelser av specialpedagogisk handledning i två skolverksamheter och utifrån detta syfte är följande forskningsfrågor beaktade.

- Hur uppfattar pedagogerna specialpedagogisk handledning?
- Vilka möjligheter ser pedagogerna med specialpedagogisk handledning?
- Vilka hinder ser pedagogerna med specialpedagogisk handledning?

Kunskapssyn och metod:

Vi vill lyfta fram det socio-kulturella perspektivet som en viktig del i lärandet mellan människor. Vygotskij (1934) förenar tänkande och språk och ser det som enhet där de inte kan fungera utan varandra och det socio-kulturella perspektivet fokuserar på att dessa hör ihop. Han myntade begreppet ”den proximala utvecklingszonen” och enligt honom upphör man aldrig att utvecklas utan det fortgår hela tiden (Vygotsky, 1978). Det är genom tillägnandet av språket som vi kan utveckla tänkandet och olika färdigheter, därigenom är språket lärandets grundförutsättning. Metoden vi har valt stödjer sig på Merriam (1994/1988), Stukát (2005) och Kvale (1997/1996) för att beskriva hur den kvalitativa fallstudien har gått till väga. Själva undersökningen har gjorts på två olika skolor i Stor-Göteborg. Den forskning som har genomförts bygger på pedagogernas uttalanden av deras erfarenheter utav specialpedagogisk handledning och utifrån analysen har en meningsstrukturerad framkommit.

Resultat:

Pedagogerna menar att specialpedagogisk handledning är en dialog utifrån vardagliga händelser och att ansvaret för vad som skall inhämtas kunskapsmässigt ligger på dem själva. I samtalet känner de att de får stöd i sina tankar, tips på litteratur, material och föreläsningar. Det som pedagogerna utvinnet ur samtalet är möjligheterna till reflektion. Detta stärker dem att arbeta vidare, utvecklas i sitt kunnande och sitt arbetssätt. Ensam är inte alltid stark men tillsammans kan man sätta ord på vad som sker i verksamheten medan specialpedagogen kan teoriansknyta det. Tid är en återkommande faktor inom specialpedagogisk handledning. För att det skall fungera bör handledningen vara inplanerad i kalendariet på skolan.

Innehållsförteckning

Inledning och problemområde	4
Litteraturgenomgång och teoriansknytning	5
Handledning	5
Grupphandledning	5
Samtalet	8
Utvecklande dialog	11
Handledningens möjligheter	12
Kritiska aspekter	13
Socio-kulturella perspektivet	14
Sammanfattning	16
Syfte	16
Metod	16
Fallstudie	17
Kvalitativ forskning	18
Kunskapssyn	20
Urval	21
Genomförande och hinder	22
Analys	23
Etiska ställningstaganden	24
Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet	25
Resultat	26
Lärande samtal	26
Den specialpedagogiska handledningens styrkor	27
Den specialpedagogiska handledningens svagheter	28
Nya perspektiv i handledning	29
Förväntningar på specialpedagogisk handledning	30
Resultatsammanfattning	31
Diskussion	32
Metoddiskussion	32
Resultatdiskussion	33
Förslag till fortsatt forskning	34
Avslutande reflektion	34
Referenslista	35
Internet:	37
Bilaga 1 Missivbrev	38
Bilaga 2 Intervjufrågor	39

Inledning och problemområde

Specialpedagogisk handledning, är det något som behövs för pedagoger i skolverksamheten?

När vi började på specialpedagogiska programmet vid Göteborgs universitet hade vi obefintliga erfarenheter av specialpedagogisk handledning. När vi senare i programmet kom i kontakt med detta i kursen "Specialpedagogik- lärares och organisationers lärande" började vi mer att fundera över frågan. I denna kurs fick vi själva pröva att vara handledare vilket gjorde oss mer intresserade och vi upptäckte att det var stor brist på specialpedagogisk handledning ute i verksamheterna. Under samtalen talade dessa pedagoger om för oss att de har ett behov av att ventilera vad som sker i det dagliga arbetet i barngruppen. Några av pedagogerna sa "att vara pedagog är ett ensamt arbete". Utifrån vår erfarenhet ser vi inte att detta utnyttjas ute i skolverksamheterna, en undran blir om detta kan vara ett förebyggande arbete. Gjems (1997/1996) ser att man kan använda sig av handledning som ett verktyg i skolan som utvecklar kompetensen. Hon ser handledning som en särskild inlärningsform som är process- och erfarenhetsgrundad. Vidare kan man även i Folkesson, Lendahls Rosendahl, Längsjö och Rönnerman (2004) belysa att lärarna måste vara reflekterande tillsammans med andra och att detta kräver tid och plats för möten, detta utvecklar skolverksamheten. Utifrån våra styrdokument kan vi utläsa att genom diskussion sker lärande och utveckling:

Skolans uppdrag att främja lärande förutsätter en aktiv diskussion i den enskilda skolan om kunskapsbegrepp, om vad som är viktig kunskap idag och i framtiden och om hur kunskapsutveckling sker. Olika aspekter på kunskap och lärande är naturliga utgångspunkter i en sådan diskussion. (Skolverket, 1994 s. 6)

Utvecklas man genom att man har specialpedagogisk handledning? Med utgångspunkt i detta blir vårt intresseområde att se innebörden av vad specialpedagogisk handledning ger pedagoger ute i skolverksamheten. Med dessa funderingar kommer vi att ge en bakgrund till varför två skolor använder sig av specialpedagogisk handledning.

Med socio-kulturella ögon går vi in i denna studie med en fokusering på samtalet som utgångspunkt. Det är genom samtalet handledningen utförs, vilket är det viktigaste redskapet för en specialpedagog. Vad är det som händer när pedagoger sitter ner och diskuterar problem som uppstår i vardagen och vilka effekter får det hos pedagogerna när de blir handledda. Ambitionen i studien blir att fånga respondenternas uppfattning kring fenomenet specialpedagogisk handledning.

I uppdelningen kring studien som har genomförts så har vi haft ansvar för olika delar. Pernilla har haft ett huvudansvar för metodavsnittet medan Carin har haft huvudansvar för den tidigare forskningen, övriga delar har vi skrivit tillsammans.

Litteraturgenomgång och teoriansknytning

Handledning

Beträffande handledning så finns det många definitioner och många sorters olika modeller. Den vi avser i denna studie är det som vi väljer att kalla den specialpedagogiska grupphandledningen.

Grupphandledning

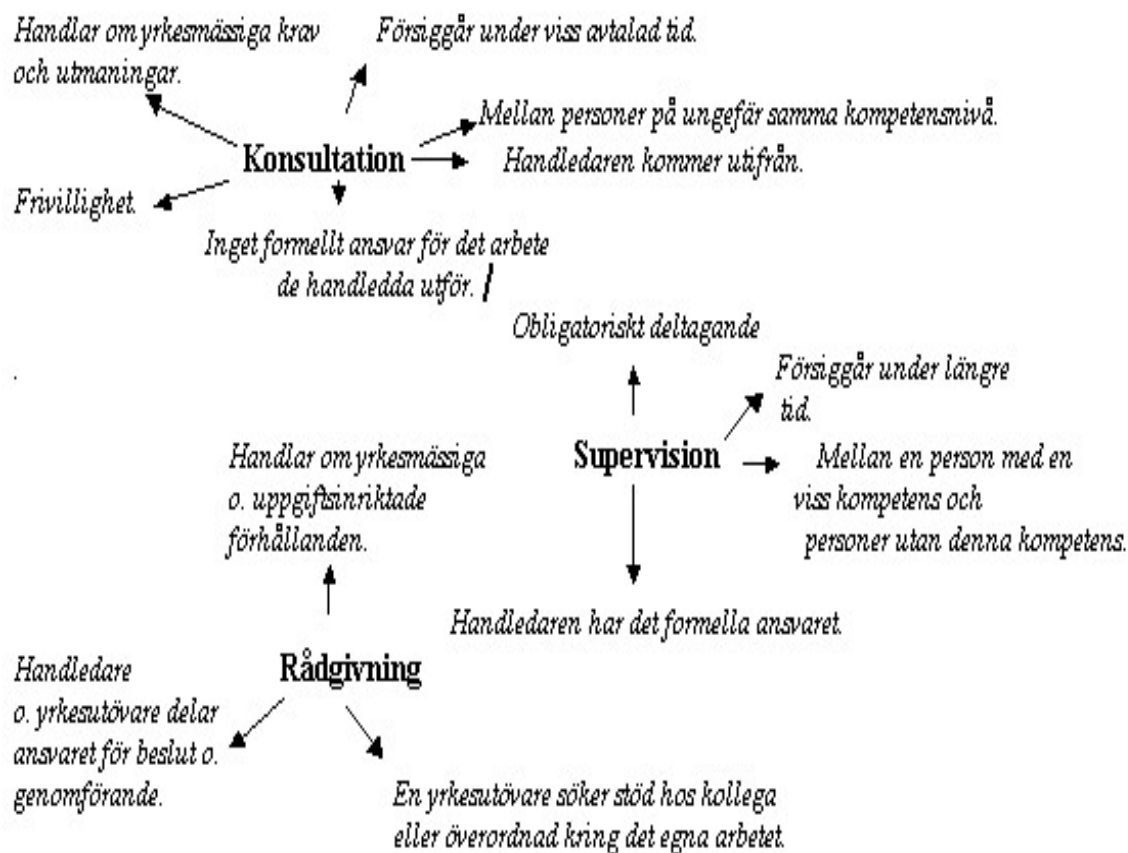
Vad innebär det med grupphandledning? Från början kanske vi skall se vad som menas med en grupp. Enligt Homans i Svedberg (2007) är en grupp ett antal personer som kommunicerar med varandra en viss tid och är tillräckligt stor för att alla skall kunna tala med varandra. För att belysa ut begreppen med grupphandledning menar Tveiten (2003/2000) att en grupphandledning innebär en grupp som har handledning gemensamt och att en i gruppen har ett angivet handledaransvar. Vidare menar hon att:

Handledning kan definieras som en pedagogisk process, där klargörande och systematisering av kliniska upplevelser sätts in i ett yrkesmässigt sammanhang. Vår uppgift som handledare blir att ge denna aktivitet tid och handlingsrum. (s.33)

Lauvås och Handal (2001/1990) har varit tongivande forskare i många år kring olika sorter av handledning. De har definierat olika sorters handledning så som konsultation, supervision och rådgivning. Med rådgivning menas mer individuell handledning, med supervision menas den sorten man har som student med sin handledare på utbildning. De har karaktäriserat specialpedagogiska handledningen som yrkesinriktad handledning eller supervision. De beskriver den handledningen som:

- den försiggår mellan två eller ett fåtal personer,
- den ingår i en professionspräglad utbildning eller yrkespraktik,
- den tar upp förhållandet mellan teori och praktik inom professionen eller yrket,
- den knyter an till studentens eller yrkesutövarens egen verksamhet,
- den syftar till att utveckla den "praktiska yrkesteorin" hos den som får handledning,
- den bedrivs i en samtalsform som präglas av reflektion om praktiken, och den är delvis frikopplad från "handlingstvånget" (s.38).

Dessutom skriver de att handledningen skall förenas med den vardagliga verksamheten, individuellt och gemensamt. I figur 1 har Lauvås och Handal, (i Dahl, 2001) en beskrivning av de olika förgreningar som handledning kan ha.

Figur 1. Olika former och benämning av begreppet handledning (Lauvås och Handal, 1993 i Dahl, 2001).

Näslund i Bladini (2001) hittade gemensamma drag för all handledning i sin kartläggning av begreppet. Det var att överlåta kunskap, skicklighet och synsätt från en mer erfaren till en mindre erfaren person, att införliva teoretisk kunskap med pratisk kunskap, att stödja den som handleds i någon mening och påverka och värdera.

När det gäller att reflektera över sin egen verksamhet så har handledning en stor roll i detta inte bara under själva handledningstillfället utan också efter. Lauvås och Handal (2001/1990) menar på att handledning grundar sig på detta:

[...] en hjälp till mångsidig reflektion över sitt eget handlingssätt och grunderna för detta. (s.76)

Varför sker då handledning i grupp? Lendahls Rosendahl och Rönnerman (2002) menar att handledning för pedagoger sker bäst tillsammans för då kan man diskutera yrkesskickligheten och kompetensutvecklingen ligger då ofta i linje med skolans utveckling. Man kan då ta vara på varandras reflektioner och tankar i olika frågor. Vidare skriver de att handledningens övergripande syfte är att bidra till professionell utveckling och medverkar till förändringar i verksamheten som kommer barnen till godo.

Mehrens (1998) vill skriva fram handledarens roll i detta. Man skall som handledare kunna hantera olika situationer som uppstår och vara uppmärksam på vad som sker i gruppen så att ingen blir utsatt för något. Vidare skall handledaren kunna lyssna, stötta, plocka fram erfarenheter i gruppen och dra slutsatser.

Gjems (1997/1996) menar att för att lyckas med handledning är det bra om handledaren har samma bakgrund som deltagarna i handledningsgruppen. Detta för att det skall bli ett professionellt samtal där alla använder sig av samma fackspråk. Det är också viktigt att handledningen bygger på att man själv vill delta i den. Ofta är det ju många gånger som deltagarna själva har önskat att få handledning. Grupphandledning kännetecknas av att de som blir handledda presenterar olika problemfrågor som de vill diskutera med övriga deltagare, detta utmynnar i att de utbyter erfarenheter med varandra.

Handledning är en kompetensutveckling inom det område som deltagarna i en specifik yrkeskår själva bestämmer. Handledaren bör ha kompetens om handledning både erfarenhetsmässigt och teoretiskt. Handledning är en alldeles speciell inlärningsprocess där deltagarna använder både *intellekt och känslor* för att utveckla sin kompetens. (Gjems 1997/1996 s.17-18)

Enligt Gjems (1997/1996) är handledningsmetoden sakorienterad. Detta innebär att en fråga är ett yrkesrelaterat tema som man har behov av att dryfta med kollegor och eventuellt få råd kring. Metoden är deltagarstyrd. Deltagarna i gruppen har ansvar för innehållet och ett medansvar genom att ge stöd och idéer åt varandra.

Sakorientering och deltagarstyrning är två principer som kompletterar varandra. De utgör en odelbar helhet. (Gjems 1997/1996, s 53)

Handledning bygger på inläring som process och utgår ifrån den enskilda aktörens förutsättningar av personlig och organisatorisk karaktär. Detta innebär kunskaper, erfarenheter och värderingar som alla deltagare i handledningen har och de ramar som styr varje deltagares möjlighet till utveckling. Handledning är en särskild form av inläring som bygger på de olika deltagarnas villkor och är process- och erfarenhetsgrundad. I handledningen blir deltagarna berörda att reflektera över teoretiska kunskaper, praktiska erfarenheter och sambandet emellan. Detta gör handledningen till ett professionellt samtal och en förutsättning för att lyckas med handledning är att den är frivillig (Gjems, 1997/1996).

Lendahls Rosendahl och Rönnerman (2002) upptäckte i sin granskning av forskning inom området att man kunde se två riktningar inom handledning. Det ena var *ett tänkande om den egna praktiken*, det innebär att man får en förståelse av praktiken. Den andra inriktningen är *handlingen i den egna praktiken*, vilket menas att man förändrar den egna praktiken utifrån observerade behov.

Mehrens (1998) har dock kunnat se några fler tydliga syften med handledning. De ger utveckling både professionellt och personligt, det är motivationshöjande, man blir mer förändringsbenägen, man kan känna större tolerans med misslyckanden, man lär sig att bearbeta olika arbetssituationer och att kunna integrera tankar genom att studera och reflektera. Genom dessa uppnår man en större helhet i sitt yrkeskunnande. Lendahls Rosendahl och Rönnerman (2002) kan se att handledning av pedagoger är ett led i verksamheten med kompetensutveckling.

Handal, Hofgaard Lycke och Lauvås (1997) anser att handledning kan anslutas till det svåra men likaväl det positiva och lyckade. Men det ligger stora utmaningar även i rutiner och att handleda kring det "vanliga" som är så vanligt att vi inte får syn på det. Desto mer fängslande och intressant blir det och ibland måste man ta in en utomstående som kan se verksamheten med nya ögon.

Som lärare ska man ständigt utveckla inläringen för sina elever och utveckla dessa maximalt. Man skall fatta snabba och viktiga beslut, hantera en snäv tidsram och samarbeta med en rad personer. Samtidigt ska man ta hand om sig själv både som professionell och som privatperson. Gemensam reflektion kan hindra utbrändhet och handledningen bör påbörjas innan det är kris i verksamheten. Handledning bör inte vara en insats för att lösa akuta svårigheter, menar Handal, Hofgaard Lycke och Lauvås (1997).

Samtalet

Mehrens (1998) beskriver de olika sorters samtal men kan ha mellan personer. Hon skriver om de samtal man kan ha vänner emellan när man pratar förtroligt med någon, informellt utan krav. Hon utvecklar sedan detta med att mena på skillnaden med de mer formella samtalen som har krav på att vara genomtänkta och ha ett syfte. Detta för att samtal tar tid och tid är dyrbart.

Samtalet är handledningens kärna, det är det handledning många gånger handlar om, att man sätter ord på sina tankar. Selander och Selander (1989) skriver om att förstå människor rakt igenom är en mycket svår uppgift. Men det är i olika sammanhang viktigt att vi försöker förstå hur andra ser och upplever "sin värld". Detta kan vi göra genom att med egna ord återge det vi tycker oss ha förstått av andras ord och handledningar.

Lauvås och Handal (1998) skriver fram vikten av metakommunikation och hur viktigt den är för kvaliteten på handledningen:

Vi anser bruk av metakommunikasjon som et hjelpemiddel for å øke kvaliteten og effektiviteten i veiledningen ved at prosessen gjøres mer åpen og "gjennomsiktig" for begge parter. (s.197)

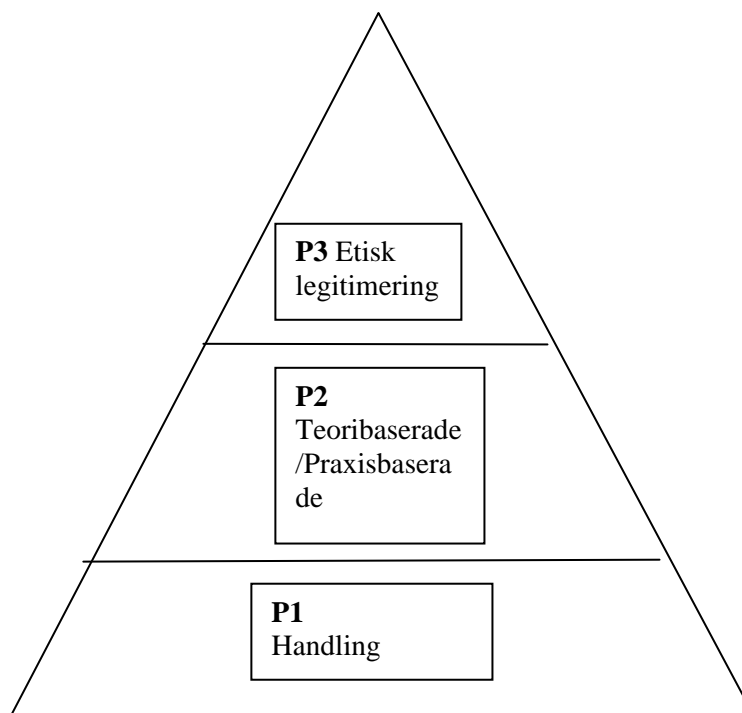
De utvecklar detta ytterligare (2000/1982) och beskriver vad metakommunikation innebär i handledning. Metakommunikation handlar om att prata med varandra om hur man pratar med varandra, på vilket sätt vi talar med varandra, relationen i handledningen och om vilken strategi man använder i samtalet.

När man väljer strategi för samtalet kan man välja olika. Handal och Lauvås (2001) har presenterat sin praxistriangel.

P1- området symboliserar en handlingsnivå. Inom detta område handlar vi inom när vi lär ut, ställer frågor och ger uppgifter.

P2- området innebär en inre nivå. Här sker förberedelse och reflektion. Hur skall jag gå till väga? Jag söker uppslag ur min kunskap och erfarenhet.

P3- området står för etiska överväganden. När jag i min förberedelse eller sammanfattning ställer frågan, om det sätt jag undervisar på är rätt eller rimligt.

Figur 2. Praxistriangeln (Handal och Lauvås, 2001).

I samtalet är det handledarens roll att arbeta mot att bjuda motstånd, att i handledningssamtalet synliggöra likheter, olikheter och visa på en respekt där allas tankar är tillräckligt bra. I pedagogisk handledning är inte handledaren en expert utan ansvarig för att formulera nya frågor som leder samtalet vidare och samtidigt hålla kvar de viktiga frågorna. Samtalet pendlar mellan teori och praktik och skär genom alla nivåerna i praxistriangeln (Lauvås & Handal, 2001).

Säljö (2005) menar att samtala är att samtänka. Vidare skriver han att man genom tänkandet tillhandahåller en gemensam förståelse av vad man håller på med och man utvecklar denna förståelse genom kommunikation. Enligt Selander och Selander (1989) är det viktigt i handledningsprocessen att kommunikationen fungerar för att förståelse och förtroende måste åstadkommas men också för att den är en modell för kommunikation. Tveiten (2003/2000) menar att kraven på handledaren är att man bör hålla egna kunskaper och värderingar tillbaka så att de som blir handledda själva kommer till insikt och utvecklas. Tveiten (2003/2000) säger att handledning är *mer* än ord:

Förståelse och erkännande uttrycks just med ord, antingen skriftligt eller muntligt och är av stor betydelse i kommunikationen och samspelet mellan människor. (s.129)

Handledning handlar om samtal och vikten av kommunikationen mellan människorna i samtalet. Sahlin (2004) ser närmare på samtalet i sin studie och skriver där att den pedagogiska handledningen kännetecknas som ett lärande samtal, där alla får tala och där allas tankar och förståelse är värdefulla och viktiga att synliggöra. Man kan genom detta bättre förstå varandras utgångslägen i samtalet. Frågorna och lyssnandet blir en angelägen del i samtalet. Sahlin (2004) påpekar också att man som handledare skall kunna hålla fokus på samtalet och vad deltagarna lär under detta, men också att man skall vara medveten om sin egen syn på barns utveckling.

Tveiten (2003/2000) menar att det är handledarens uppgift att möta dem som handleds med tillförsikt om att de kommer att kunna klara av det de ger sig själva i uppgift. Många som har handledning förväntar sig att man som handledare skall komma med färdiga förslag och tips och idéer. Kraven i samtalen kan vara av allehanda slag och Handal (2007) menar att man som handledare har möjlighet att vara undervisningsexpert/modell, så kallad guru, eller om man skall vara den kritiske vännen och inbjuda till reflektion över verksamheten.

Den grekiske filosofen Sokrates försökte i samtal att ge människor en insikt i filosofiska frågor. I dennes dialog var tanken att man inte i första hand skulle försvara sina åsikter och kritisera andra utan att man skulle få en klarhet i sig själv och genom detta skulle man få en förståelse för andra människor (Lindö, 1996).

Utvecklande dialog

Utvecklas man genom att man har handledning? Det är en av våra funderingar i vår fallstudie. När man har handledning av pedagoger så är ofta ett av målen att verksamheten skall utvecklas (Lendahls Rosendahl och Rönnerman, 2002). Den fokuserar då på handlingar och tankar kring dessa skall komma i första hand. De fortsätter med att säga att man genom pedagogiska handlingar skall stimulera och utveckla det pedagogiska tänkandet. Sahlin (2004) såg i sin litteraturgenomgång att det var viktigt med att man hade rätt utbildning för att handleda. Vidare såg hon att det kan vara viktigt för handledaren själv att ha handledning. Det kan vara viktigt för erfarenheten och hur den integreras i den egna yrkesidentiteten. Lendahls Rosendahl och Rönnerman (2002) kan se en del av förväntningarna som finns på handledaren:

Lärarna förväntar sig däremot att handledaren har förmåga att inspirera, ge kickar och aha – upplevelser samt att lyssna och anpassa sig till läroplanens intressen och behov. (s.35)

Jönsson (2006) fann i sin studie att pedagogerna hade ett stort förtroende för handledaren och att denne kunde komma med specialkunskaper som de själva saknade i sin utbildning.

De tänker att man skall utmana, sporra, stödja och konfrontera i handledningen. Vidare visar de också att handledningen kan vara ett hjälpmedel i att granska och värdera sina egna handlingar på ett nytt sätt. I dialog med kollegor så kan man bli uppmärksam på sin egen undervisning genom att analysera andras. Man får en distans till det egna så man kan frigöra den för reflektion genom att växla perspektiv och se undervisningen i ett ljus (Lindö, 1996). Vidare skriver hon att man skall delta som jämlikar och att man bör lyssna och lära av varandra. Om någon tar rollen av expert kan det lätt bli en monolog. Därför är det också viktigt att alla får komma till tals och att man respekterar när någon talar.

I Sundströms (2009) artikel säger lärarna att den samlade kunskapen i hur man kan lösa problem av olika slag ökar i deras samtal mellan kollegorna. Genom specialpedagogen kan de också få diskutera om hur man skall organisera åtgärderna som behövs i verksamheten. Bladini (2004) har i sin studie intervjuat specialpedagoger som handleder pedagoger. De säger att:

Pedagogerna via samtalet ska få hjälp att tänka annorlunda, att se situationen utifrån, att förändra sitt arbetssätt eller sitt förhållningssätt. Att pedagoger med hjälp av handledning får möjlighet till yrkesutveckling genom reflektion, perspektivering och att få se möjligheter. (s.100)

Vidare skriver hon att man genom handledning erbjuds möjligheter att lära och utvecklas och samtalet ses ofta som professionell utveckling. Tveiten (2003/2000) fortsätter detta med att påpeka att pedagoger har en kompetens de kan vidareutveckla och handledning kan vara ett medel till att utveckla denna kompetens.

Handledningens möjligheter

Tveiten (2003/2000) tror att om man blir medveten om sina starka och svaga sidor hos sig själv, sin yrkespraxis och sitt förhållande till kollegor så kan det komma en förändring i ditt sätt att arbeta, man har då nått en utveckling. Lauvås och Handal (2001/1990) ser till möjligheten att synliggöra den förtroghetskunskap eller den "tysta kunskapen" som finns i verksamheterna. Detta kan synliggöras i handledningssamtalet, man sätter ord på den kunskapen. Kroksmark och Åberg (2007) vill tillstå att i dagens kunskapssamhälle så krävs det aktiva människor som är motiverade att förstärka sin personliga och professionella utveckling. Gjems (1997/1996) skriver om handledningens roll för att vidareutveckla kvaliteten i arbetet och att deltagarna utvecklar ett helhetsperspektiv på sin egen verksamhet.

Helhetsperspektiv betyder här att man skall kunna se sig själv och den verksamhet man bedriver med en viss distans, utifrån, samtidigt som man befinner sig mitt i handlingens centrum. (s.21)

Reflektion är något som stärker en i yrkesrollen, när man reflekterar både över sin egen roll men också över vad som hände i situationen man talade om. Men vad gör man då när man reflekterar? Enligt Gjems (1997/1996) så handlar det om att man tar fram och undersöker det som skedde, man ger nytt liv åt de känslor som gav upphov hos oss och vi granskar händelsen eller erfarenheten på nytt.

Det är viktigt med den gemensamma handledningen då det mesta i dagens skola börjar bli av mer kollektiv art (Lauvås och Handal, 2001/1990). Och eftersom alla har en individuell livsvärld som inte är identiska så uppstår behovet av kommunikation (Lauvås och Handal, 2001/1990). De menar att:

Handledning som grundar sig på handling och reflektion innebär således en hjälp till mångsidig reflektion över sitt eget handlingssätt och grunderna för detta. (s.76)

Tveiten (2003/2000) menar att handledning kan bana väg för en djupare reflektion. Detta är viktigt och Normell (2002) skriver att det också ger utrymme för lärande och bekräftelse men även att handledning ger meningsskapande. Åberg (2007) har beskrivit reflektion i handledning på följande sätt:

Kollektiv reflektion i handledda lärargrupper kan innebära att gruppens medlemmar sluter upp bakom de gemensamma målen, får större förståelse för varandras sätt att tänka, att konflikter tonas ned, skillnader utjämnas, enighet växer fram och relationer stärks. (s.81)

Det är meningen att det är lärarna själva som skall lyfta den fråga de vill diskutera och reflektera över (Lendahls Rosendahl och Rönnerman, 2005). Längsjö (1996) skriver fram att:

Man kan genom reflektion bli medveten om sitt kunnande och få en möjlighet att stärka den. [...] Att reflektera innebär att ta ett steg tillbaka för att se och tänka över sig själv och det man gör. (s.126 - 127)

Mehrens (1998) lyfter att handledningen kan ses som ett arbete med en själv och att när man nått dit man vill så kan man fortsätta utveckla sig själv för man har då fått de verktyg man behöver för att gå vidare. Detta menar hon är viktigt efter som man någon gång avslutar handledningen och att man då skall ha något att fortsätta arbeta med som utvecklar pedagogen.

Kritiska aspekter

Tiden är viktig i handledningen, detta för att just få möjlighet till reflektion och tid att samtala med sina kollegor. Men den kan även vara ett hinder då det är svårt att få tiden till att sitta ner med sina kollegor och samtala kring verksamheten. När det gäller vad för ramar som skall gälla för handledningen så är det ofta tiden som står i fokus.

Vad gäller för tidsperspektiv? Normell (2002) beskriver att det bästa är att träffas varannan vecka, cirka åtta gånger per termin. När man har handledningen bör man hålla på minst 90 minuter, detta för att:

Den som drar ett ärende behöver tid att berätta och reflektionsfasen, där infall och idéer prövas, behöver lugn och ro för att något bra skall kunna växa fram.
(s. 91)

Tveiten (2003/2000) håller med om detta och fortsätter med att skriva att det bör ske på arbetstid då handledningen ofta är kompetensutveckling och kvalitetssäkring. Det kan dock vara svårt att schemalägga men hon föreslår att man kan kompensera deltagarna om det behövs. Dock menar hon att vardagen innebär en tidspress och stora arbetsmängder.

Gjems (1997/1996) menar också att två veckor mellan samtalen är bra medan hon rekommenderar två timmar för själva samtalet. Vidare utvecklar hon med att man även bör träffas på samma ställe varje gång. Lendahls Rosendahl och Rönnerman (2002) påpekar vikten av att alla får komma till tals och att man går laget runt innan andra i samtalet kommenterar det man vill ha sagt. Detta är något som handledaren bör hålla i så att det fungerar.

Persson (2001) uppmärksammar problem med att man idag i utbildningen till lärare bör få en specialpedagogisk grundkompetens men att detta inte finns med i alla utbildningar. Med specialpedagogisk grundkompetens menar han att man skall få kompetens att se alla barn som individer med olika egenskaper som man som lärare skall möta i skolan värld. Man bör därför få en möjlighet att förstå och reflektera över de pedagogiska följderna av elevernas problem och veta hur man kan få hjälp.

För att arbetslagen skall fungera väl för alla elever krävs att personalen förenas i en grundsyn på barns och ungdomars lärande och utveckling. (Persson 2001, s. 104)

Stiwne (2005) har tittat närmare på vad som kan vara negativt med handledning. Det han menar är det största hindret är att man inte är mottaglig för handledningen, det kan vara olika orsaker till detta och man har för tillfället inte plats för den i sitt professionella liv. Han fortsätter med att det inte alltid är positivt med förändringen som kan ske utan det kan bli en konflikt i att man blir tvungen att kanske ändra hela sin insats och sin professionella handling.

Det kan också vara så menar Stiwne (2005) att den som handleder och den som blir handledd inte kommer överens, förtroendet sviktar mellan dessa. Riskerna finns också att den som blir handledd litar för mycket på handledarens kunskap att denne inte vågar tro på sig själv. Handledaren måste därför ha med i sina tankar att en bra verksamhet kan uppstå ändå även om det är det sättet som handledaren skall välja att göra det på. Något han också menar är att man som handledare måste fokusera på är det verkliga ämnet som man tar upp i handledningen och inte fokusera på andra saker runt om.

Socio-kulturella perspektivet

Vi vill lyfta fram det socio-kulturella perspektivet som en viktig del i lärandet mellan människor. Alvesson och Sköldberg (2008) menar på vikten av det kommunikativa handlandet som en möjlig framträdande aspekt av social interaktion såväl inom formella institutioner som vardagsliv. Vygotskij (1934) förenar tänkande och språk och ser det som enhet där de inte kan fungera utan varandra. Vidare menade han att tänkande inte uttrycks i ordet, utan att det fullbordas i ordet. Han skriver (1934) att:

Ordets betydelse är alltså ett fenomen som hör samman med det språkliga tänkandet, eller med det meningsfulla ordet – den är enhet av ord och tanke. (s. 394)

Wertsch (1998) tittar närmare på detta med språket som verktyg och att man kan använda det som narrativ, alltså att använda det för att berätta om saker och formulera sig med det. Han har med detta utvecklat många av de socio-kulturella tankarna och skriver att:

Language is a cultural tool and speech is a form of mediated action. (s.73)

Samtal förstås som en arena för sociala händelser. Människor verkar genom språket och det ses som ett intellektuellt hjälpmedel (Kollegiet för sociokulturella studier, 2009). Säljö (2005) fortsätter detta med att säga att vi får tillgång till andras tolkningar genom talet. Vygotskij (1934) sa att tanken inte uttrycks i ordet utan fullbordas i ordet. Med detta menas att det är viktigt att sätta ord på det man tänker så att andra kan få en förståelse. Säljö (2005) menar dock att det vi säger inte är en direkt spegel av vad vi tänker och det vi tänker inte alltid reflekteras i det vi säger. Enligt honom så förutsätter och bygger mänsklig kommunikation på tänkande som en grundläggande del i länken mellan individ och omvärld. Tveiten (2003/2000) beskriver kommunikation som något som äger rum där två eller fler människor är tillsammans. Strandberg (2006) som har tittat mer på hur man kan använda det socio-kulturella i verksamheten instämmer med detta och skriver att:

Människa kan inte ses skild från kultur. Var vi befinner oss påverkar vilka vi är. (Strandberg 2006 s.20)

Det socio-kulturella perspektivet fokuserar på att tänkande och språk hör ihop och att lärande äger rum i ett sammanhang, en relation mellan människan och samhället (E. Hjärne personlig kommunikation, 14 oktober 2009).

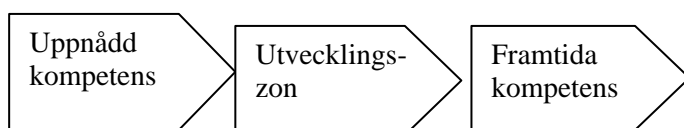
Språket blir i detta perspektiv [...] Länken mellan vad vi kallar det yttre (det vill säga kommunikation) och det inre (det vill säga tänkandet). (Säljö 2005, s.108)

Även Andreasson och Asp Onsjö (2009) menar på vikten av att språket befinner sig som en länk mellan individ och kollektiv. Genom språket blir vi delaktiga i en kultur samtidigt som vi får verktyget med vilken vi kan förändra denna kultur. Det är genom tillägnandet av språket som vi kan utveckla tänkandet och olika färdigheter, där igenom är språket lärandets grundförutsättning.

Vygotsky (1978) myntade begreppet ”den proximala utvecklingszonen”. Han beskriver den som:

It is the distance between the actual developmental level as determined by independent problem solving and the level of potential development as determined through problem solving under adult guidance or in collaboration with more capable peers (s. 86).

I figuren nedan förtydligar Säljö (2005) utvecklingszonen.

Figur 3. Utvecklingszon (Säljö, 2005).

Lauvås och Handal (2001/1990) beskriver detta vidare som i att man skapar situationer, för den som blir handledd, där man behöver en kompetens som denne ännu inte förfogar över utan skall nå. Den som handleder är den som skall ge stöd, uppmuntran och hjälp i detta. Vidare skriver de att yrkeskunskap utvecklas i en social kontext. Enligt Vygotsky (1978) upphör man aldrig att utvecklas utan det fortgår hela tiden.

Sammanfattning

Man har i litteraturen karakteriserat denna sortens handledning vi menar som konsultation eller yrkesinriktad handledning (Lauvås och Handal, 2001/1990). Vidare skriver man fram hur viktigt samtalet och reflektionen är för verksamheten och menar att tiden är viktig och att man får möjligheten till handledning av sin verksamhetsledare (Tveiten, 2003/2000; Gjems, 1997/1996). Men det är också betydelsefullt att när man väl får tiden så gäller det att dra nytta av den.

Handledningen kan också användas som ett forum i att få tips och förslag från handledaren, med också för den utvecklande dialogen. Det socio-kulturella perspektivet en viktig del i att ha samtal med sina kollegor för man uttrycker då sina tankar i ord och man kan uppnå en gemensam förståelse (Säljö, 2005; Vygotsky, 1978).

Om man inte får en handledare som man kan komma överens med så kan det bli negativt för handledningen och det gäller som handledare att man kan lyfta sina deltagare och vara lyhörd för vad som sker i samtalet (Stiwne, 2005).

Utifrån denna litteratur vill vi se på om detta stämmer med verksamheten ute idag.

Syfte

Studiens syfte är att beskriva upplevelser av specialpedagogisk handledning i två skolverksamheter och utifrån detta syfte har följande forskningsfrågor beaktats.

- Hur uppfattar pedagogerna specialpedagogisk handledning?
- Vilka möjligheter ser pedagogerna med specialpedagogisk handledning?
- Vilka hinder ser pedagogerna med specialpedagogisk handledning?

Metod

Utgångspunkten i metodavsnittet stödjer sig på Merriam (1994/1988), Stukát (2005) och Kvale (1997/1996) för att beskriva hur den kvalitativa fallstudien har gått till väga. Själva undersökningen har gjorts på två olika skolor i Stor-Göteborg. Den forskning som har genomförts bygger på pedagogernas uttalanden av deras erfarenheter utav specialpedagogisk handledning och utifrån det fakta har forskningsresultatet framkommit.

Under metod avsnittet kommer vi att ta upp följande, fallstudie, kvalitativ forskning, teorigrund, urval, genomförande och hinder, därefter följer etiska ställningstaganden. I detta tas valet av undersökningsmetod upp där en diskussion av dess innebörd följer och slutligen en diskussion om studiens reliabilitet, validitet och generaliserbarhet.

Fallstudie

Undersökningen som har genomförts bygger på en fallstudie vid två skolor inom Stor - Göteborg. Valet av att studien grundar sig på metoden fallstudie utgår ifrån vårt syfte med forskningsfrågor, denna metod anser vi kan vara den bästa metoden för att vi skall få svar på våra forskningsfrågor och vårt syfte. Merriam (1994/1988) skriver följande om innebörden av fallstudie:

Fallstudie innebär ett sätt att studera komplexa sociala enheter som består av multipla variabler som kan vara av betydelse för att förstå företeelsen. Metoden ger bokstavligen insikt och upplysning på ett sätt som vidgar läsarens kunskaper. (s. 46)

Vidare skriver Merriam (1994/1988) att detta är en viktig roll för fallstudier för att utveckla kunskaper inom ett särskilt område. Fallstudier utgår ifrån verkliga situationer och resultatet blir därför rikligt. Yin (i Backman, 2008) bekräftar detta med att skriva:

investigates a contemporary phenomenon within its real-life context; when the boundaries between phenomenon and context are not clearly evident; and in which multiple sources are used. (s.55)

Backman (2008) menar att man i en fallstudie börjar med formulera forskningsfrågor inom det område man är intresserad att forska på. Det kan bestå av till exempel en organisation, grupp eller individ. Vidare menar Backman (2008) att valet av fallstudie kan vara flera fall i en och samma studie, man behöver inte begränsa sig till ett fall. Slutligen väljer man då område, i vårt fall två arbetslag på två olika skolor som har intervjuats om deras upplevelser av handledning.

I denna fallstudie har vi valt att precisera handledning med begreppet specialpedagogisk handledning av den orsaken att det är två specialpedagoger som ägnar sig åt handledning i två olika arbetslag. Arbetslagen består av två respektive fyra pedagoger. Intervjuerna har genomförts genom att vi forskare har suttit ner var och en för sig med en respondent och intervjuat dem om deras erfarenheter av specialpedagogisk handledning. Specialpedagogerna har även de intervjuats för att kunna ta del av allas utsagor. Becker (enligt Merriam, 1994/1988) menar att man kan:

Definierar syftet med fallstudier som att man ska komma fram till en helhetsinriktad förståelse av de enheter man studerar och att man ska kunna utveckla generella teoretiska påståenden om regelbundenheter i den sociala strukturen och det sociala skeendet. (s. 25)

En kvalitativ fallstudie bygger på att man personligen måste ta kontakt med respondenterna via telefon eller personligen uppsöka dem. De flesta fallstudier inom skolan där det handlar om att få syn på helhetsperspektivet bygger på kvalitativa metoder eftersom man här tar personlig kontakt, så gör även denna. Merriam (1994/1988) beskriver att ett specifikt drag i den kvalitativa forskningen är att forskaren måste söka upp människor för en intervju. Som forskare har vi försökt att få kännedom om en speciell situation i hur respondenterna uppfattar specialpedagogisk handledning. Studien har gjorts för att kunna se ett sammanhang av specialpedagogisk handledning ur två verksamheter där vi som forskare och ni som läsare skall kunna få mer inblick i dess betydelse.

Merriam (1994/1988) menar att det utmärkande för fallstudier som vetenskaplig metod är att den är särskilt lämpad för situationer som uppstår i vardagen. Det finns fyra elementära kännetecken för en kvalitativ fallstudie vilka är induktiva, heuristiska, deskriptiva och partikularistiska. Vi kommer inte att djupare beskriva betydelsen av dess innebörd. Det blir endast korta redogörelser för att förbättra legitimiteten av valet fallstudie.

Det induktiva kännetecknas av upptäckten utav nya relationer och begrepp samt en ny förståelse såsom det sker under handledning i samtalet. Ifrån den information man har tillgång till sker generaliseringar och begrepp som har sin grund i det man studerar och utifrån det upptäcks nya relationer och begrepp samt en ny förståelse. Den heuristiska innebörden handlar om att man vill förändra till det bättre för läsarens tolkning av det fenomen som har studerats. I vårt fall handlar det om hur pedagoger ser på specialpedagogisk handledning. Genom studien vill vi generera nya innebörder, bredda läsarens kunnighet eller bestyrka det man redan kände till. Vi vill ge bakgrunden till varför två skolor använder sig av specialpedagogisk handledning och styrka pedagogernas utsagor genom litteraturanknytning så att dess tillämpbarhet ökar. Deskriptiva innebörden handlar om hur omfattande och beskrivande det som studeras är. I den kvalitativa fallstudien redovisas materialet av resultat i en berättelse med citat. Vidare vill vi även styrka vår studie genom att beskriva innebörden av en partikularistisk fallstudie genom att vi fokuserar på en viss situation i två skolor.

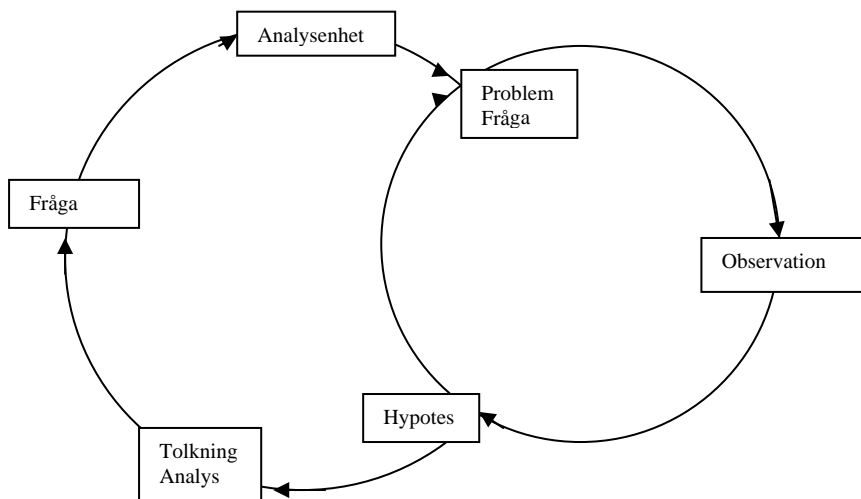
Fallstudien behandlar hur två grupper beskriver hur själva handledningen går till. Under handledningstillfällena tas frågor upp, praktiska problem diskuteras, olika situationer avhandlas och svårigheter som uppstår i vardagen behandlas (Merriam, 1994/1988). I fallstudien har strävan varit att beskriva innehåll och betydelse av specialpedagogisk handledning i två skolverksamheter.

Kvalitativ forskning

Kvalitativ forskning är beskrivande och induktiv där man introducerar en detaljrik skildring av det som har studerats. I den kvalitativa forskningen är man intresserad av utveckling, betydelse och kunskap och man inriktar sig på socialisation där pedagogiska företeelser så som människors roller observeras och beskrivs. Med detta menar Merriam (1994/1988) att kvalitativ forskning är deskriptiv och mer intresserad av förlopp än av resultat. Valet är kvalitativ metod för att skaffa sig grundliga insikter om pedagogers yttranden och tolkningar. Merriam (1994/1988) skriver följande:

[...] inom kvalitativ forskning [...] finns många verkligheter, att världen inte är objektivt beskaffad utan snarare är en funktion av varseblivning och samspel med andra människor. Verkligheten är en mycket subjektiv historia som behöver tolkas snarare än mätas. Åsikter och uppfattningar i stället för fakta utgör grunden för varseblivning. (s.31)

Enligt Backman (2008) så är den kvalitativa forskningsprocessen inte lika allmän som en traditionell forskning. Den kvalitativa forskningsprocessen innehåller en stor möjlighet i att vara flexibel och ger ett stort utrymme till förändringar. Backman (2008) illustrerar detta med en processcirkel.

Figur 4. Den kvalitativa forskningsprocessen (Backman 2008).

Vi vill här kort beskriva vad Backman (2008) menar med forskningsprocessen.

Fråga: här inleds arbetet med en fråga.

Analys: här avgränsas problemområdet till att bli ett fall.

Problem och fråga: detta sker samtidigt som datainsamlingen och hypotesen kan här förändras.

Observation: den metod du använder exempel intervjuer.

Hypotes, tolkning och analys: detta sker under hela tiden under arbetets process.

Stukát (2005) beskriver att i kvalitativa intervjustudier där avsikten att tränga in i respondenternas utsagor på ett djupare plan är mycket mödosamt och på grund av detta och tiden blir inte intervjupersonerna så många. I detta tar vi stöd i vad Stukát säger i vår studie.

Fokus ligger i vad forskarna har samlat in av respondenternas utsagor och strävan görs efter det som sägs och forskningen infogas på resultatet. I den kvalitativa fallstudien är forskarna det främsta verktyget när det gäller insamling och analys av materialet. I den kvalitativa forskningen där insamlingen av information sker i form av bandinspelning till exempel sker en viss analys samtidigt (Merriam, 1994/1988).

Pedagogernas utsagor har bandinspelats som sedan har transkriberats i sin helhet. Efter transkriberingen har själva återskapandet av respondenternas berättelser genomförts genom att vi har samlat ihop kärnan ifrån var och en av respondenternas berättelse till en gemensam berättelse som redovisas i resultatavsnittet i form av en narrativ analys. Kvale (1997/1996) beskriver hur själva meningsstruktureringen går till genom en narrativ analys där forskaren berättar en ny historia genom att analysera det som sagts av respondenterna. Med andra ord en skildring som framställer den ursprungliga intervjun. Han anser att i den kvalitativa intervjun så byggs kunskap upp. Vidare skriver Kvale (1997/1996):

En berättelse har en *tidsföljd*, ett händelsemönster. Den har en *social* dimension, någon berättar något för någon. (s.181)

Utifrån meningsstruktureringen av respondenternas svar gjordes en kategorisering vilket ledde fram till att olika rubriker framkom. Dessa rubriker hittar man under resultatdelen som följande, lärande samtal, den specialpedagogiska handledningens styrkor, den specialpedagogiska handledningens svagheter, nya perspektiv i handledning, förväntningar på specialpedagogisk handledning. Alvesson & Sköldberg skriver mer om detta (2008):

Att beakta och fokusera på öppen, mångtydlig empiri är ett centralt kriterium, även om en hel del kvalitativa metoder betonar vikten av kategoriseringar. (s.17)

Kunskapssyn

Vår kunskapssyn är det socio-kulturella perspektivet där samtalen med pedagogerna om deras sätt att beskriva innehållet och betydelsen av specialpedagogisk handledning i skolverksamheten är av betydelse. Det socio-kulturella perspektivet är det vi kommer att ha med oss när vi samtalar med respondenterna.

Säljö (2005) menar att genom talet får man tillgång till andras tolkningar. I det socio-kulturella perspektivet är det vanligt att man ser att tänkande kan vara en kollektiv process, något som sker mellan människor, likväl som inom dem. Detta utvecklar Wertsch (1998) som säger att:

The point is that by using the cultural tools provided to us by the sociocultural context in which we function we usually do not operate by choice. (s.55)

Andreasson och Asp-Onsjö (2009) lyfter fram det socio-kulturella perspektivet när man intresserar sig för hur sociala tillämpningar formas och språket som ett kollektivt verktyg. Säljö (2005) skriver:

Språket är en mekanism för att bildligt uttryckt lagra kunskaper, insikter och förståelse hos individer och kollektiv. Genom att tolka en händelse i *begreppsliga* termer, kan vi jämföra av och lära av erfarenheter. (s.34)

Inom Kollegiet för sociokulturella studier (2009) grundar man det socio-kulturella perspektivet på att ett samtal är en social händelse och vi människor handlar genom språket. Lärande och utveckling upprätthålls genom att det ständigt sker en förändring i samhället när man studerar människors sociala handlande. I det socio-kulturella perspektivet är språket nyckelrollen och redskapet i kunskapstillverkningen i sociala handlanden, med detta som utgångspunkt studeras ord som de mänskliga kunskaperna och dess lärdomar som det för med sig. Informationsöverföring är huvudmallen för individens kognitiva utveckling och för att kommunikationen skall gagna mänskliga verksamheter förutsätts att en viss utveckling och handlande är grundläggande. Vidare kan man läsa att de kulturella ger uttryck åt kunskaper och perspektiv genom sitt språkbruk. Ytterligare en central synvinkel om hur utvecklingen av kunskaper och färdigheter utvecklas är den institutionaliseringen av verksamheter och den kollektiva organiseringen som vi har i vårt samhälle. Inom det socio-kulturella är det språket som i första hand studeras. Den viktigaste formen av kommunikativt handlande är och kommer alltid att förbli det vardagliga samtalet (Kollegiet för sociokulturella studier, 2009).

Säljö (2005) anser att mänsklig kommunikation utgår från tänkandet som en primär del i delen mellan människa och omgivning. Emellertid är det viktigt att ha med i tankarna att det som sägs, inte är en direkt avspeglning av vad man begrundar, och att det man begrundar, inte alltid återspeglas i det man yttrar (Säljö 2005). Detta är något vi har tagit med i avseendet när vi har genomfört samtalen med pedagogerna och sedan gjort analysen av det utvunna materialet.

I ett sociokulturellt perspektiv betonas släktskapet mellan tänkande och kommunikation. Det är genom deltagande i kommunikation som individen möter och kan ta till sig nya sätt att tänka, resonera och handla. (s.115)

Själva intervjuerna gjordes på respondenternas arbetsplatser i ett enskilt rum där vi kunde sitta ostört. I samtalen med respondenterna har vi ställt frågor (se bilaga två) och för ett klargörande om något av svaren har varit oklara har vi använt oss av följdfrågor för att få ett förtydligande. Merriam (1994/1988) anser att den socio-kulturella tolkningen av datainsamling sker genom intervjuer där respondenternas berättelser återskapas.

Urval

Vi har valt att göra en urvalsundersökning som enligt Stukát (2005) beskriver detta med att man endast undersöker en del av en helhet. Vi har valt två grupper som använder sig av specialpedagogisk handledning på grund av tidsbrist men det finns fler skolverksamheter som använder sig av detta. Vår strävan har ändå varit att få ett så representativt urval som möjligt för att kunna ge en bild av vad specialpedagogisk handledning kan frambringa vilket Stukát (2005) visar viss förståelse av problematiken då han skriver:

Eftersom din tid för uppgiften troligen är liten [...] att välja ut några få som du undersöker på ett djupare sätt. (s.57)

Intervjuerna har skett i Stor-Göteborg på två olika skolor och bägge skolorna hade en åldersindelning från förskoleklass till årskurs fem. I vår studie har urvalet skett genom att ta kontakt med specialpedagoger som arbetar med handledning kontinuerligt. Två specialpedagoger blev intresserade av att vara med och tillfrågade sina grupper om de kunde tänka sig att delta.

Den ena specialpedagogen har handledning kontinuerligt, det vill säga en gång i månaden till ett arbetslag som består av fyra elevassistenter. I denna grupp med fyra stödpedagoger är utbildningen följande, en fritidspedagog, en barnskötare och två personer utan pedagogisk utbildning. I det andra arbetslaget som består av två förskollärare tillkallas specialpedagogen när de behöver hjälp.

När vi skriver i resultat- och diskussionsavsnitten kommer specialpedagogerna att nämnas för sig som specialpedagoger och de övriga sex personerna benämns som pedagoger. Både pedagoger och specialpedagoger har intervjuats om deras upplevelser av specialpedagogisk handledning i skolverksamheten, i denna studie handlar det om två olika skolor.

Vi kommer inte att presentera eller att redogöra för vilket kön respondenterna har. Inte heller har intresset varit att ta reda på i vilken ålder som respondenterna befinner sig, så av enkelhet och etiska skäl kommer alla respondenter därför att benämnas med "hon".

Genomförande och hinder

Olika hinder har stötts på, bland annat har många haft väldigt mycket att göra så som utvecklingssamtal, luciafirande, slutprov och summering av terminen, vilket har lett till att det har varit problematiskt att få tag på respondenter. Själva genomförandet har då inte varit lätt eftersom vårt examensarbete har infallit sent på hösten nära jul då flera skolverksamheter har som mest att göra.

Det första som skedde var att vi satte oss ner och diskuterade vad vi själva hade för erfarenheter av specialpedagogisk handledning och om vi utifrån det visste skolor som vi kunde ta kontakt med. Därefter fick vi söka på Internet för att få tag på mejladress och telefonnummer över centrala resursenheter där specialpedagoger arbetar i det område vi valde. När vi hade fått tag på detta kände vi ett stort behov av att kunna presentera oss i brevform varvid vi utformade ett missivbrev. I missivbrevet framkommer det vilka vi är och hur de kan kontakta oss, vårt syfte med studien, att vi följer de etiska principerna ifrån Vetenskapsrådet (2009) och vem vår handledare är och dennes mejladress.

När vi var klara med utformandet började vi ringa runt och presentera vår studie och även skicka ut vårt missivbrev till de berörda. Vi var tvungna att vänta en vecka på svar av specialpedagogerna eftersom de i sin tur ville ta kontakt med sina arbetslag för att göra en förfrågan om intresse. När vi fick ett nej till besked av dessa fyra specialpedagoger började vi att söka respondenter genom att ta personlig kontakt via telefon med specialpedagoger som vi känner, vår undran var om de hade kolleger som arbetar med handledning och om de kunde tänka sig att delta. Här var vi ytterligare tvungna att invänta svar eftersom de också ville tillfråga sina arbetslag. Även här blev det bakslag och efter denna gången började sökandet på nytt via Internet, vi ringde runt till väldigt många och skickade ut missivbrev till alla vi tog kontakt med. Hörde vi inget ifrån dem de närmaste dagarna tog vi kontakt igen. Slutligen var det två specialpedagoger och deras arbetslag som var villiga att delta i vår studie om specialpedagogisk handledning i skolverksamhet.

Tiden hade runnit ifrån oss och vi började närma oss Lucia vilket gjorde att samtalen bokades in efter varandra. Vi forskare delade upp oss och satt själva med respondenten under intervjuerna för att inte dra ut på tiden ytterligare. Men för att kunna ta del av varandras intervjuer valde vi att alla samtal skulle bandinspelas och sedan transkriberas. Materialet bestod av tjugotvå sidor.

Intervjufrågorna är öppna och mindre strukturerade för att respondenterna skall kunna ge mycket information och utsagor om hur de ser på innehåll och betydelse av specialpedagogisk handledning. Patton (enligt Merriam, 1994/1988):

Syftet med intervjun är således *inte* att tvinga respondenterna till att anamma exempelvis forskarens kategorisering av världen – man vill snarare komma åt intervjupersonernas sätt att se på saker och ting. (s.88)

Analys

Analysen började när vi hade läst igenom det transkriberade materialet ett flertal gånger och tittat på våra frågeställningar. Vad har respondenterna berättat för oss och vad hade vi för frågeställningar var frågor som vi ställde oss. För att bevara den röda tråden i vad de åtta pedagogernas berättade valde vi därför att ytterligare analysera pedagogernas utsagor till en narrativ berättelse, en skildring som framställer den ursprungliga intervjun. Meningsstrukturering genomförs av forskaren till en narrativ analys där undersökaren skildrar en ny historia via att analysera det som berättats av pedagogerna (Kvale, 1997/1996). Eftersom det socio-kulturella perspektivet inte erbjuder några verktyg hur man skall analysera så har vi istället använt oss av Kvale (1997/1996) och Merriam (1994/1988) här.

När materialet var klart och genomläst flertalet gånger lades det upp på bordet för att hitta likheter, den röda tråden. Vi tittade på vad respondenternas hade sagt, vilka kategorier som tillhörde vad och på våra frågeställningar för att sedan kunna utforma rubriker. Sen diskuterades och analyserades innehållet och val av metod bestämdes hur själva redovisningen skulle gå tillväga. Utvinningen av det sagda från respondenterna och vår analys redovisas därför i en meningsstrukturering i form av en narrativ analyserande berättelse under resultat delen.

En av berättelsens viktigaste sociala funktioner är att upprätthålla sociala band. (Kvale 1997/1996, s.181)

Etiska ställningstaganden

Innan vi började intervjua respondenterna och satte igång bandspelaren informerades följande om studien, i studien följs de etiska principerna som Vetenskapsrådet (2009) rekommenderar, vilket är fyra huvudkrav. Vi redovisar vardera huvudkravet under fyra olika rubriker i punktform och en sammanfattning av vad som sades beskrivs under vardera rubriken.

1 Informationskravet –

- 1.a Respondenterna har blivit upplysta om syftet med undersökningen, de har fått ta del av våra namn och mejl adresser.
- 1.b I missivbrevet har projektansvariges namn och institutionsanknytning delgivits i form av att utlämning av namn och mejl adress på vår handledare om de har haft frågor av mer formell art och vilken institution och enhet de kan nå honom på har också skett.
- 1.c Vidare har information lämnats ut om vilka som kommer att ta del av studien och respondenterna har också blivit erbjudna att ta del av studien.

2 Samtyckeskravet –

- 2.a Vi har frågat om deras samtycke när det gäller att delta i studien.

3 Konfidentialitetskravet –

- 3.a De berörda pedagoger som vi har kontakt med i studien är aidentifierade och fullkomlig anonymitet råder.
- 3.b Upplysning om att studien är frivillig att delta i och att man när som helst kan avbryta sin medverkan har också ägt rum.
- 3.c Ett utträde är s.k. anonymisering vilket innebär att data står kvar men att alla möjligheter till identifikation undanröjs.

4 Nyttjandekravet –

- 4.a Allt material som vi samlar in kommer endast att användas i denna studie och har inget vinstinriktat syfte.

Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet

Validitetens specialitet ligger i att vi har studerat respondenternas upplevelser av specialpedagogisk handledning. Vi har försökt att fånga och beskriva den verklighet som pedagogerna uttalar sig om. Det är viktigare och mer betydelsefullt att beskriva det som upplevs (Merriam, 1994/1988). När det gäller att använda intervjuer inom ett socio-kulturellt perspektiv så är det inte den bästa metoden då man inte får tillgång till helheten. Det önskvärda vore att kunna göra observationer och delta i handledningssamtalen för att se om dessa stämmer med våra respondents utsagor. På grund av en tidsbrist hinner vi inte med båda och vi har därför valt att endast göra intervjuer.

Merriam (1994/1988) beskriver tillförlitligheten med att karaktären i pedagogiska undersökningar är att läsarna skall kunna lita på forskningsresultatet. Vår styrka i tillförlitligheten ligger bland annat i att alla åtta tillfrågade respondenter i arbetslagen ville vara med i vår fallstudie, vi har följaktligen inget bortfall. Det resultat som har frambringats har grundligt gått igenom och analyserats på nytt för att skriva fram en meningsstrukturerings. En brist i undersökningen kan vara att vi inte har haft så stort tidsutrymme och detta har i sin tur påverkat att vi inte har fått tag på så många undersökningsgrupper som vi skulle ha velat och som ytterligare kunde ha stärkt tillförlitligheten.

Stukát (2005) beskriver att något är generaliserbart utifrån att man generaliserar sitt resultat, men när man till exempel har en liten urvalsgrupp eller att gruppen inte är representativ så går det inte att generalisera en studie. När det gäller denna studiens generaliserbarhet så är den inte generaliserande utan den är mer relaterbar, en svagare form av generalisering (Stukát, 2005). Med detta menas att man beskriver sitt fall så noga som möjligt för att andra skall kunna göra jämförelser med egna situationer.

Resultat

Vi kommer att redovisa resultatet under följande rubriker, lärande samtal, den specialpedagogiska handledningens styrkor, den specialpedagogiska handledningens svagheter, nya perspektiv i handledning, förväntningar på specialpedagogisk handledning slutligen summerar vi allt under en resultatsammanfattning.

Lärande samtal

Pedagogerna berättar att de ser handledningen som ett samtal, att de får sätta sig ner, samtala med andra kollegor och någon utifrån, i dessa fall en specialpedagog. I samtalet känner de att de får stöd i sina tankar, tips på litteratur, material och föreläsningar. Det blir en dialog runt situationer och att de får förkovra sig i det de arbetar med här och nu. Pedagogerna utvecklar med hjälp av kollegornas tips och frågor själva idéer om hur de kan gå vidare i sitt arbete. De får också råd från sina kollegor om hur man kan gå vidare då de har stött på samma företeelser tidigare. Det viktiga är att man får tala med kollegor, att man drar åt samma håll och att man får tala om dilemman som man skall lösa. En av specialpedagogerna säger:

Pedagogerna själva kan komma med mycket tips och råd i konkreta situationer.

Specialpedagogerna ser att de som blir handledda är de som har resurserna. Specialpedagogisk handledning sker fortlöpande i grupperna och håller på i ungefär en och en halvtimme varje gång. Detta har de använt sig av i flera år, så pedagogerna har erfarenhet av detta arbetssätt säger specialpedagogerna. De använder sig av rundor och går ett varv runt där alla får prata om deras nuvarande situation och utifrån det väljer man något att prata om. Flera av pedagogerna berättar att i rundorna brukar de tala om hur det går för deras barn och ta upp något särskilt problem som de stöter på i vardagen som de vill ventilerar och få hjälp med.

Om man har lite funderingar eller lite annat så, sen brukar man hjälpa varandra ganska mycket för man har stött på samma problem själv, yttrar en av pedagog.

En av pedagogerna beskriver detta som ett samtal med fokus på grupp- och individnivå, att man kan få stöd i sina tankar, och menar att de först brukar se på vad de kan ändra på gruppnivå. Pedagogerna anser att ur samtalet utvecklas möjlighet till reflektion och det stärker pedagogerna att arbeta vidare och utvecklas i sitt kunnande och sitt arbetssätt.

Att sätta sig ner och fundera på om man gjorde på rätt sätt och hur man skall gå vidare?

När man har handledning kan man få en annan infallsvinkel på sitt problem och se det på ett nytt sätt. Men det är med hjälp av handledning, där både arbetslaget och specialpedagogen är delaktiga, resurserna skall plockas fram. Specialpedagogerna ser att det finns en möjlighet att lyfta pedagogerna. Pedagogerna känner att alla samtal utvecklar, när de får med sig av den kunskap de inte har då utvecklas de mest. Tre av pedagogerna uttrycker på ett bra sätt:

Det jag får med mig i handledningen gynnar alla barn.

Det känns faktiskt ganska bra att kunna prata av sig med likasinnade kollegor det underlättar ens jobb om man kan få lite hjälp ibland när man behöver det.

Det är viktigt att träffa andra och prata om det för man jobbar ganska ensamt många gånger så det är väldigt skönt och ha det stödet.

De skulle vilja ha mer samtal i grupper, man utvecklar varandra. De skulle gärna se att man fortlöpande hade handledning.

Vi skulle ju behöva träffas oftare, vi skulle ju behöva träffas en gång i veckan känner jag eller varannan vecka i alla fall.

En av pedagogerna beskriver att man som pedagog inte hela tiden har alla tentakler ute men att handledning kan göra att man gräver fram kunskapen man har gömt undan. Specialpedagogerna ser hur pedagogerna hela tiden bygger på sin erfarenhet och ser till att pedagogerna får lagom med utmaningar hela tiden. Ensam är inte alltid stark. Specialpedagogerna tycker att det fungerar att använda handledning till att prata om det som pedagogerna tycker är besvärligt och genom samtalet hitta nya lösningar.

Den specialpedagogiska handledningens styrkor

Pedagogerna anser att de eftersträvar en bekräftelse av specialpedagogen på att de använder sig av rätt metoder i sitt arbete och att de får ett nytt pedagogiskt tänk i sin yrkesroll genom handledning. Detta blir då en uppgift för specialpedagogen som handleder att synliggöra för pedagogerna. En av pedagogerna fortsätter att säga att hon uppskattar att man får stöd i sina tankar. Hon ser också att specialpedagogen kan komplettera med konkreta saker hon kan arbeta med. Detta uttrycker hon med:

Det är inte så att jag ser dem som att det de säger det är lag, utan det är detta med tips och idéer som i slutändan skall få det att fungera.

Man kan då se ett behov av att specialpedagogen har erfarenhet av att arbeta ute i verksamheten då pedagogerna vill få verktyg att använda i sitt arbete. Dessutom ser de vikten av att alla i arbetslaget lär sig detta så att de kan få samma tänk i verksamheten. En av pedagogerna lyfter att hon tycker det är bra när specialpedagogen kommer ut en gång i verksamheten innan handledningen startar. Då kan specialpedagogen veta bättre vad man talar om under handledningstillfällena. En annan pedagog säger:

Då tycker jag det är bättre när specialpedagogen kommer ut och är med och sitter med i samlingen och tittar lite granna, det är mer aktivt tycker jag.

Pedagogerna är överens om betydelsen att kunna tala med någon om sin arbetssituation, som kan lyssna på dem. En pedagog menar att det är bra när man har tillgång till personer med olika kunskapsområden, som t.ex. språk och socialt samspel. Hon är inte rädd för att ta kontakt åt olika håll när det gäller att få handledning inom ett visst ämne. Vidare ser flera vikten av att det i ett resursteam bör finnas olika kompetenser inom t.ex. språkproblem och läs- och skrivproblematik då man kan behöva extra hjälp när man inte själv har den kunskapen med sig i sin egen utbildning. Tillsammans kan man sätta ord på vad som sker i verksamheten medan specialpedagogen kan teoriansknyta det.

De senaste tre åren har jag haft handledning och jag tycker att det har varit bra. Innan när man inte hade det så minns jag att man kände att man saknade någon att sitta och prata med.

De säger också att man genom handledning kan få bredare kunskap om hur man för samtalen vidare med föräldrar. Grupphandledning har alla pedagoger haft ett tag. Alla berättar om att de inte kan vara utan den och saknar det när det av någon anledning blir inställt. Flera av pedagogerna uttrycker att en av styrkorna med specialpedagogisk handledning innebär att pedagogerna får stöd, bekräftelse och att de blir stärkta i hur de arbetar.

Det är klart att man alltid blir bättre med handledning, annars behöver inte det finnas, eller, man måste ju när man jobbar så intensivt med ett barn måste man få allt för att det ska bli det bästa så måste man ju få handledning tycker jag.

Många pedagoger berättar också att de föredrar grupphandledning framför individuell handledning på grund av att de i gruppen oftast sker en viss dynamik. Det är i grupphandledningen som man får tips och idéer, detta använder man sig i sitt arbete vilket gör att man utvecklar sig i jobbet.

Jag föredrar grupphandledning då det ger mer kraft i det som sker. Det händer något i samtalet när man är fler och man har olika energi när det gäller olika fenomen som uppträder.

När man har handledning kan man få en annan infallsvinkel på sitt problem och se det på ett nytt sätt. Men det är arbetslaget som sitter på kunskapen och resurserna att klara verksamheten, det är handledarens uppgift att locka fram dessa kunskaper anser många av pedagogerna.

Specialpedagogerna berättar utifrån deras synfält där de ser en stor möjlighet att lyfta pedagogerna i deras kunskaper och att få dem att orka. De ser också att det finns en anledning till att det är dem som specialpedagoger som leder samtalet då dem har en inblick i vilka styrkor och kompetenser som pedagogerna besitter och kan genom handledningen få pedagogerna att se dessa. Eftersom det är dem som specialpedagoger som har inblicken i hur de olika pedagogerna arbetar och kan mer bolla och leda utifrån den kunskapen. En annan styrka som flera av pedagogerna såg var att det var en fördel när handledningen låg inlagd i kalendariet på skolan, det styrker legitimiteten av handledning uttrycker de.

Den specialpedagogiska handledningens svagheter

Det finns också svagheter med specialpedagogisk handledning. Detta kan vara om man känner att personkemin inte stämmer överens emellan handledare och gruppen menar två av pedagogerna. En annan svaghet är att stödet ibland kan komma för sent men att handledningen kan tillgodose ett behov av hjälp tidigare i verksamheten anser en av pedagogerna. Men det största hindret är att det går för långt emellan handledningstillfällena. Två av pedagogerna uttrycker följande:

Det går lite för långt emellan. Det är väl det största hindret.

När vi väl får tid så måste vi ha tillräckligt med tid så att vi får ut något konkret ur de här träffarna vi har [...] Idag träffas man mer sällan som arbetslag och då är det väldigt mycket som har hopat sig för vi har inte den tiden att sitta så, uttrycker hon.

Vidare nämner alla att tiden är ett stort hinder när det gäller specialpedagogisk handledning. Att hitta en tid som passar alla, att bli avlöst och att inte känna att man lämnar någon själv när man går ifrån för att ha handledning.

Tiden är ett hinder, det är svårt att få en tid som passar alla och att det skall vara kontinuerligt.

Nya perspektiv i handledning

Specialpedagogen skall inte ses som en till person i arbetslaget utan att det är de i arbetslaget som skall genomföra verksamheten. Den ena av pedagogerna menar att det handlar mycket om gruppdynamiken i barngruppen, att specialpedagogen kan se det man har missat i arbetslaget. En pedagog säger att hon ser att specialpedagogen kan ge mycket kunskap på gruppdynamiken och förhållningssättet hos pedagogerna gentemot barnen i gruppen. Det bekräftar en annan av pedagogerna som säger att det är roligt när man ser förändringen i gruppen efter ett tag. Specialpedagogen känner att det är viktigt att redan i början tala om att hon inte sitter med färdiga lösningar utan att de skall komma på detta tillsammans.

Man får ju ha lite tålamod med sig själv också ibland, att man faktiskt själv är inne i en process, att man faktiskt ska utveckla sina egna verktyg i handledning.

En av specialpedagogerna menar att det är viktigt med tålamod i handledningen, även om hon ser en självklar lösning på vissa problem så bör pedagogerna själv komma på det, om de inte specifikt ber om hennes åsikt på det. Flera av pedagogerna lyfter fram tydlighet i rollen som handledare, att mycket av ansvaret ligger på pedagogerna i att komma på lösningar och att stötta varandra. En pedagog sa:

För mig är det att få tips och idéer, råd på vad jag skall testa, vad jag skall passa mig för, det finns ju fällor också.

En av pedagogerna lyfter att det kan vara skönt att höra när andra har det tuffare i sitt arbetslag. Det gör att handledningstillfället styrker den pedagogen i att hon själv har det rätt bra, för innan hon hade handledning värderade hon inte sitt arbete lika mycket eller lika högt. Om man inte hade haft handledning, hade man ju inte varit lika bra i sin yrkesroll menar en av pedagogerna. Det är klart att man alltid blir bättre med handledning, när man jobbar så intensivt med barn måste man ju få handledning menar de. Pedagogerna menar att handledning är en dialog utifrån det som har hänt och att ansvaret för vad som skall inhämtas kunskapsmässigt ligger på dem själva. Genom den specialpedagogiska handledningen ser de sin egen utveckling, att man själv vidgar sina vyer och utifrån det alltid kan se framåt. Pedagogerna uttrycker också att dem pedagogiska tankebanorna har utvecklats om hur barn lär. När det gäller möjligheter ser pedagogerna att de får ett bredare synsätt och nya vägar att gå. De menar på att det är så lätt att fastna i gamla mönster.

Pedagogerna tycker om när specialpedagogen kommer in med nya ögon och ser verksamheten utifrån. Vilket gör att hon kan komma med nya tankar på verksamheten eller bekräfta att pedagogerna arbetar mot rätt håll. Pedagogerna känner en delaktighet och en möjlighet till att reflektera för de är ju en yrkeskategori som behöver sin stund och prata om sitt jobb. Flera av pedagogerna känner att specialpedagogisk handledning är något att ta till när deras egen utbildning inte räcker till eller när man diskuterat olika lösningar i arbetslaget men har kört fast.

Förväntningar på specialpedagogisk handledning

En av pedagogerna märker att det är skillnad på specialpedagogutbildning som var förr då hon refererar till hur den förra specialpedagogen på skolan arbetade. Den specialpedagogen ville hellre ha individuell handledning vilket jag inte föredrar, uttalar hon. Förr, när det var färre barn i grupperna, så såg en av pedagogerna att man hade tiden att utveckla sig, men den uppgiften har specialpedagogen fått mer idag. Av det förväntar sig pedagogerna att specialpedagogen skall ha kunskap om den senaste forskningen och dela med sig av denna bland annat på handledningen.

En av specialpedagogerna, som inte har arbetat så länge i yrket, ser sin egen utveckling att hålla i handledning, att inte komma med färdiga lösningar och tips utan lyfta frågeställningen och vända tillbaka frågan till gruppen. Hon får syn på sin egen kunskap när hon handleder och berättar också om att hon blir snabbare och snabbare på att ringa in vilken typ av problematik barnet har och se vilka verktyg det är som passar just på den här problematiken. När man handleder andra får man också syn på vilka kunskaper man faktiskt har fått genom åren. Det har utvecklat henne att bli lite mer professionell och uttrycker sig följande:

Jag tycker nog mer att jag blir mer och mer process inriktad så själv, ja man blir väl mer och mer varm i kläderna ju mer man gör det vill säga.

Specialpedagogerna kan också ha annan kompetens att dela med sig av till pedagogerna. En av de specialpedagogerna hade utbildning inom ART (Aggression Replacement Training). Bägge specialpedagogerna uttrycker också att pedagogerna skall förstå sitt eget behov av handledning. De menar på att desto mer medveten pedagogen blir om sin kunskap än mer mottaglig blir pedagogen för vad andra kan och syftar till att man hela tiden bygger på sina egna erfarenheter.

Specialpedagogerna tar också upp vikten av att man själv har handledning. De har haft det i alla år de har varit verksamma och menar att det är värdefullt för dem samtidigt som de kan använda det som en modell i sin egen roll som handledare.

Resultatsammanfattning

Pedagogerna känner att de i samtalet får stöd i sina tankar, tips på litteratur, material och föreläsningar. De utvecklas med hjälp av kollegornas råd och frågor. Själva utvecklar de idéer om hur de kan gå vidare i sitt arbete eller hur man kan gå vidare då kollegerna har stött på samma företeelser tidigare. Alla pedagoger tycker att det är viktigt att få tala med kollegor så att man drar åt samma håll och att få tala om dilemman som behöver lösas. Tid är en stor faktor inom specialpedagogisk handledning då flertalet benämner vikten av att det är inplanerat i kalendariet på skolan och att det då löser hur arbetsfördelningen ser ut på skolverksamheten.

En av pedagogerna tycker sig se skillnad på den specialpedagogiska utbildningen då hon jämför två specialpedagoger som har utbildat sig under olika årtionden. Den specialpedagog som var förr ville hellre ha individuell handledning uttalar hon.

Det som pedagogerna utvinnet ur samtalet är möjligheterna till reflektion. De säger själva att det stärker dem att arbeta vidare, utvecklas i sitt kunnande och sitt arbetssätt. Ensam är inte alltid stark utan tillsammans kan man sätta ord på vad som sker i verksamheten medan specialpedagogen kan teoriansknyta det. Genom den specialpedagogiska handledningen ser de sin egen utveckling, att man själv vidgar sina vyer och utifrån det alltid kan se framåt. Pedagogerna menar att handledning är en dialog utifrån det dagliga arbetet i verksamheten om vad som har hänt och att ansvaret för vad som skall inhämtas kunskapsmässigt ligger på den själva.

Pedagogerna tycker om när specialpedagogen kommer in med nya ögon och ser verksamheten utifrån. Vilket gör att hon kan komma med nya tankar på verksamheten eller bekräfta att pedagogerna arbetar mot rätt håll. En av pedagogerna anser att handledning gör att man blir bra i sin yrkesroll. Bland annat förväntar sig pedagogerna att specialpedagogen skall ha kunskap om den senaste forskningen och dela med sig av denna under handledningstillfällena. Handledarens uppgift är att locka fram den kunskap och de resurser som arbetslaget besitter för att klara verksamheten. Specialpedagogerna ser också en stor möjlighet att lyfta pedagogerna i deras kunskaper och att få dem att orka. Specialpedagogerna vill inte komma med färdiga lösningar och tips. De vill istället lyfta frågeställningarna och vända tillbaka frågan till gruppen. Specialpedagogerna tar också upp vikten av att man själv har handledning för sin egen utveckling.

Diskussion

Studien genomfördes med en undran om vad det var som hände under handledningen som specialpedagogerna utförde och vilka effekter hade den på pedagogerna som handleddes?

Vi kommer här att lyfta fram de resultat som vi ansåg var de viktigaste inom metod- och resultatdel i studien. Dessa kommer att jämföras med tidigare forskning och våra uppfattningar.

Metoddiskussion

Undersökningen har genomförts med en kvalitativ metod genom att vi intervjuade åtta pedagoger varav två var specialpedagoger som handledde. Ambitionen var att fånga respondenternas uppfattning kring fenomenet specialpedagogisk handledning. Den teoretiska ansatsen vi valde var det socio-kulturella perspektivet därför att vi i vår studie har forskat om samtalet som utvecklande dialog i den specialpedagogiska handledningen. Säljö (2005) menar att mänsklig kommunikation förutsätter och bygger på tänkande som en grundläggande del i länken mellan individ och omvärld. Då det socio-kulturella perspektivet saknar analysverktyg har vi använt Merriam (1994/1988) och Kvale (1997/1996) som redskap för detta.

Studien har gjorts på två olika skolor i Stor-Göteborg som använder sig av specialpedagogisk handledning. Vi känner att en brist i undersökningen kan vara att tidsutrymmet inte har varit så stort och att detta har i sin tur påverkat storleken på undersökningsgruppen, den blev inte så stor som vi skulle ha velat för att ytterligare ha stärkt tillförlitligheten.

Tillförlitligheten i vår studie grundar vi på att vi inget bortfall har och med detta menar vi att alla åtta vi tillfrågade ställde upp på intervju. Kvaliteten på studien kan användas att jämföra med liknande studier men vi vill inte hävda generalisering utan istället relaterbarhet (Stukát, 2005).

Eftersom vårt examensarbete inföll sent på hösten nära jul då de flesta skolverksamheter hade som mest att göra uppstod fler problem. Bland annat hade många mycket att göra så som utvecklingssamtal, luciafirande, slutprov och summering av terminen. Vilket ledde till att det uppkom svårigheter att få tag på respondenter, hade vi däremot valt att göra till exempel en dokumentanalys hade troligtvis inte problemet uppstått. De specialpedagoger som vi fick kontakt med hade endast ett pågående arbetslag var som de handledde vid tillfället.

I den kvalitativa forskningen, där insamlingen av information utifrån intervjuer äger rum i form av bandinspelning, sker en viss analys samtidigt (Merriam, 1994/1988). Valet av att det blev intervjuer som metod var för att vi ville få ut så mycket som möjligt av våra respondenter då möjligheten att ställa följdfrågor bäst görs i intervjuer. I enkäter anser vi att det inte finns samma möjlighet till uttömmande svar. Utvinningen av det sagda från respondenterna och vår analys har skett i en meningsstrukturerad i form av en narrativ analyserande berättelse. Detta sätt gjorde att vi lätt och överskådligt kunde se varandras intervjuer och vad som hade sagts för att sedan få fram en narrativ berättelse.

Resultatdiskussion

Det som har framkommit i resultatet är att pedagogerna berättade att de under handledningen får stöd i sina tankar och utvecklas med hjälp av kollegornas råd och frågor under det specialpedagogiska handledningstillfället. Vi anser att det är genom samtalet handledningen utförs, vilket är det viktigaste redskapet för specialpedagogen. Det framkommer av pedagogerna att specialpedagogisk handledning påverkar pedagogerna positivt genom att det, skapar tid för reflektion, skapar medvetenhet om den egna kunskap och ger nya perspektiv på sitt eget arbete. Gjems (1997/1996) ser även att använda sig av handledning som ett verktyg i skolan utvecklar kompetensen. Hon ser handledning som en särskild inlärningsform som är process- och erfarenhetsgrundad. Även Sahlin (2004) ser närmare på samtalet och skriver där att den pedagogiska handledningen kännetecknas som ett lärande samtal, där alla får tala och där allas tankar och förståelse är värdefulla och viktiga att synliggöra. Frågorna och lyssnandet blir en angelägen del i samtalet. Säljö (2005) menar att samtala är att samtänka.

Det som pedagogerna säger är att det dem utvinnet ur samtalet är möjligheterna till reflektion. All kommunikation bygger på flera inblandade parter och vikten av att en reflektion sker uppstår när man har haft ett samtal, anser vi. Enligt Gjems (1997/1996) så handlar reflektion om att man tar fram och undersöker det som skedde. Pedagogerna uttrycker här att de kan se sin egen utveckling och att de själva vidgar sina vyer framåt. Enligt Vygotsky (1978), som skapade begreppet ”den proximala utvecklingszonen”, så skapar man situationer för den som blir handledd, där man behöver en kompetens som denne ännu inte disponerar över utan skall nå (Lauvås och Handal, 2001/1990). Att ta ansvar för att inhämta kunskap ligger på dem själva inser flertalet av pedagogerna men de uttrycker också att det sker i själva handledningstillfället där även uppmuntran är nog så viktig likväl bekräftelsen på att man arbetar rätt. Vi ser behovet av att det finns handledning ute i skolverksamheterna just för att kompetensen hos pedagoger utvecklas genom självreflektion. Pedagogerna säger själva att specialpedagogisk handledning stärker dem att arbeta vidare, utvecklas i sitt kunnande och sitt arbetssätt. Lauvås och Handal (2001/1990) menar att handledning grundar sig på bland annat reflektion över sitt eget handlande. Ensam är inte alltid stark utan tillsammans kan man sätta ord på vad som sker i verksamheten medan specialpedagogen kan teoriansknyta det.

Tid är en viktig aspekt inom specialpedagogisk handledning då pedagogerna såg svårigheter att få till tid att sätta sig ner för att ha samtal. Bland de ramar man i litteraturen rekommenderar att hålla sig till i handledningssamtalet är bland annat tiden en synvinkel (Gjems, 1997/1996; Normell, 2002; Tveiten, 2003/2000). Flertalet av pedagogerna benämner vikten av att det är inplanerat i kalendariet på skolan och att det då löser hur arbetsfördelningen ser ut på skolverksamheten. Våra egna erfarenheter av arbete inom skolverksamhet styrker pedagogernas och litteraturens påstående då det oftast är svårt att få till möten på grund av tiden.

I specialpedagogutbildningen har vi upplevt att ny forskning presenteras. Pedagogerna förväntar sig att specialpedagogen skall ha kunskap om den senaste forskningen och dela med sig av denna under handledningstillfällena. Tveiten (2003/2000) menar att kraven på handledaren är att man bör hålla egna kunskaper och värderingar tillbaka så att de som blir handledda själva kommer till insikt och utvecklas. Specialpedagogerna ser också en stor möjlighet i att lyfta pedagogerna i deras kunskaper och att få dem att klara av den dagliga verksamheten. Vi själva har blivit utbildade att vi skall agera så som Tveiten säger men när vi samtalat med pedagogerna uttrycker de det motsatta och detta är ju spännande då det kan uppstå en intressekonflikt.

Förslag till fortsatt forskning

En av pedagogerna tycker sig se skillnad på den specialpedagogiska utbildningen då hon jämför två specialpedagoger som har utbildat sig under olika årtionden. Den specialpedagog som var förr ville hellre ha individuell handledning uttalar hon. Detta har vi inte funnit någon litteratur att stödja på men ser att det skulle kunna vara intressant att titta vidare på i en framtida studie. Vidare skulle det vara av intresse att jämföra respondenternas utsagor genom att delta under handledningstillfällena för att se om de stämmer överrens.

Avslutande reflektion

Vi tycker att det är viktigt att individen själv är motiverad att delta i handledningen för vi människor utvecklas och förändras ständigt. Studiens syfte var att beskriva innehåll och betydelse av specialpedagogisk handledning. Vi menar att man lär sig och utvecklas ihop med andra och att man hela tiden har med sig sina egna erfarenheter som färgar det du gör och att man därför inte tolkar saker på samma sätt. Där blir specialpedagogisk handledning viktig då man talar om vad man tänker, man tydliggör sitt eget agerande.

Det framkommer att specialpedagogisk handledning påverkar pedagogerna positivt genom att det, skapar tid för reflektion, skapar medvetenhet om den egna kunskap och ger nya perspektiv på sitt eget arbete. Detta är även något som vi tror på är bra i den specialpedagogisk handledning som kan utveckla skolverksamheten och skulle gärna se att fler skolledare använder sig av detta. Vi vill avsluta vår reflektion med ord från Mehrens (1998) som vi tycker passar med vad vi gestaltar specialpedagogisk handledning:

Handledning innebär en spegling: av en själv, de egna känslorna och reaktioner inför personer och händelser. Det handlar om att våga ta ställning och vara ärlig, att reflektera över sådant som hänt och dra slutsatser och lärdomar, kunna ta kritik, lära sig prioritera och mycket annat. (s.71)

Som avslutning vill vi tacka alla respondenter som gladeligen tog emot oss med öppna armar trots julens annalkande, vilket gjorde att vår studie kunde genomföras. Vi har genom respondenters utsagor och litteratur upplevt att behovet av specialpedagogisk handledning behövs i skolverksamheter.

Sist vill vi sända med en tanke från Vygotskij (1934):

Medvetandet avspeglar sig i ordet, så som solen i en liten vattendroppe. (s.474)

Referenslista

- Andreasson, I. och Asp – Onsjö L. (2009). *Specialpedagogisk forskning – en mångfasetterad utmaning*. (Ann Ahlberg, red.) Kapitel 2 *Talet om pojkar och flickor i behov av särskilt stöd*. Lund: Studentlitteratur.
- Alvesson, Mats och Sköldbberg, Kaj. (2008). *Tolkning och reflektion*. Lund: Studentlitteratur.
- Backman, Jarl. (2008) *Rapporter och uppsatser*.(andra upplagan). Lund: Studentlitteratur.
- Bladini, Kerstin. (2004). *Handledning som verktyg och rum för reflektion*. Karlstad University Studies 2002:64.
- Folkesson, L., Lendahls Rosendahl, B., Längsjö, E. och Rönnerman, K. (2004). *Perspektiv på skolutveckling*. Lund: Studentlitteratur.
- Gjems, Liv. (1997). *Handledning i professionsgrupper*. (Maud Jonsson, övers.). Lund: Studentlitteratur. (Original publicerat 1996).
- Handal Gunnar och Lauvås Per. (2000). *På egna villkor En strategi för handledning*. (andra upplagan). (Sten Andersson övers.). Lund: Studentlitteratur. (Original publicerat 1982).
- Handal, Gunnar. (2007.). *Handledning i pedagogiskt arbete*. (Tomas Kroksmark och Karin Åberg, red.). Kap 1 *Handledaren – guru eller kritisk vän?* Lund: Studentlitteratur.
- Jönsson, Barbro.(2006) *Pedagogisk handledning i ett skolutvecklingsperspektiv*. (Magisterkurs i specialpedagogik). Malmö högskola, Lärarutbildningen, 205 06 Malmö.
- Kvale, Steinar. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. (Sven-Erik Torhell övers.). Lund: Studentlitteratur. (Original publicerat 1996).
- Lauvås, Per; Hofgaard Lycke, Kirsten & Handal, Gunnar. (1997). *Kollegahandledning i skolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Lauvås Per och Handal Gunnar. (1998). *Hovedfagsveiledning ved universitetet i Oslo Rapport fra prosjektet "Viteskaplig veiledning"*. Rapport nr. 1 1998. Pedagogisk forskningsinstitutt. Fagområdet or universitetspedagogik.
- Lauvås, Per och Handal, Gunnar. (2001). *Handledning och praktisk yrkest teori* (andra upplagan). (Björn Nilsson, övers.). Lund: Studentlitteratur. (original publicerat 1990).
- Lendahls Rosendahl, Birgit och Rönnerman, Karin. (2002). *Handledning av pedagogiskt yrkesverksamma*. Stockholm: Skolverket. Skolverkets serie: Forskning i fokus.

- Lendahls Rosendahl, Birgit och Rönnerman, Karin. (2005). *Med fokus på handledning i skolors förändringsarbete*. Pedagogisk Forskning i Sverige 2005 Årg 10 Nr 1. s. 35 -51.
- Lindö, Rigmor. (1996). *Vägar till lärares lärande*. (Birgit Lendahls, och Ulla Runesson, red). Kap 2 *Den kollegiala dialogen*. Lund: Studentlitteratur.
- Längsjö, Eva. (1996). *Vägar till lärares lärande*. (Birgit Lendahls, och Ulla Runesson, red). Kap 7 *Om forskning kring lärares kunskap och lärares lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Mehrens, Suzanne. (1998). *Samtal som arbetsmetod*. Studentlitteratur: Lund.
- Merriam, Sharan B. (1994). *Fallstudien som forskningsmetod*. (Björn Nilsson övers.). Lund: Studentlitteratur. (Original publicerat 1988).
- Normell, Margareta. (2002). *Pedagog i en förändrad tid – om grupphandledning och relationer i skolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Persson, Bengt. (2001). *Elevers olikheter och specialpedagogisk kunskap*. Stockholm: Liber.
- Sahlin, Birgitta. (2004). *Utmaning och omtanke En analys av handledning som en utvidgad specialpedagogisk funktion i skolan med utgångspunkt i tio pionjärs berättelser*. Stockholm: HLS Förlag.
- Selander, Ulla-Britt och Selander, Staffan. (1989). *Professionell handledning*. Lund: Studentlitteratur.
- Skolverket. (1994). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskolklassen och fritidshemmet Lpo 94*. Stockholm: Fritzes.
- Stiwne, Dan. (2005). *Handledning – perspektiv och erfarenheter*. (Magnus Larsson, och Jitka Lindén, red.). Kap 7 *Om handledningens "negativa potential"*. Lund: Studentlitteratur.
- Strandberg, Leif. (2006). *Vygotskij i praktiken Bland plugghästar och fusklappar*. Falun: Norstedts akademiska förlag.
- Stukát, Staffan. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur
- Sundström, Ulrika. (2009 november 13 – 26). *Lärare med kraft att stödja*. Lärarnas tidning, nr 18, s. 7.
- Svedberg, Lars. (2007). *Gruppsykologi Om grupper, organisationer och ledarskap*. (fjärde upplagan). Lund: Studentlitteratur.
- Säljö, Roger. (2005). *Lärande i praktiken Ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Norstedts akademiska förlag.

Tveiten, Sidsel. (2003). *Yrkesmässig handledning – mer än ord*. (andra upplagan). (Birgitta Amstrand Frisk, övers. Barbro Arvidsson, sakgranskning). Lund: Studentlitteratur. (Original publicerat 2000).

Vygotskij, L. S. (1934). *Tänkande och språk*. (Kajsa Öberg Lindsten, övers.). Göteborg: Daidalos.

Vygotsky L.S. (1978). *Mind in society*. Cambridge: Harvard University Press.

Wertsch, James V. (1998). *Mind as action*. New York: Oxford University Press.

Åberg, Karin. (2007). *Handledning i pedagogiskt arbete* (Tomas Kroksmark och Karin Åberg, red.). Kap 4 *Handledda lärargrupper – för vad och vem?* Lund: Studentlitteratur.

Internet:

Dahl Marianne. (2001). *Modell av handledning*. Hämtat den 28 december 2009 från, <http://stud.hsh.no/lu/inf/nordisk/materiell/Kollegialhandledning> Publicerat oktober 2007.

Kollegiet för sociokulturella studier, (SKS). (2009). Hämtat den 25 december 2009 från, <http://www.ipd.gu.se/forskning/kollegier/sks/forskningsintressen/> Publicerat 2007-02-21.

Näslund Johan. (1995). *Handledning för yrkesverksamma centrala aspekter*. FOG-rapport nr 26. Hämtat den 30 december 2009 från, <https://polopoly.liu.se/content/1/c6/04/15/76/fograpp26.pdf>

Vetenskapsrådet. (2009). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Hämtat 2009-10-08 från, <http://www.vr.se/download/18.668745410b37070528800029/HS%5B1%5D.pdf>

Bilaga 1 Missivbrev

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för pedagogik och didaktik
Specialpedagogiska programmet 90 hp

Göteborg 2009-11-12

Hej!

Vi heter Pernilla Hultén och Carin Nevander och går det Specialpedagogiska programmet vid Göteborgs Universitet. I den sista kursen i utbildningen skall vi skriva en magisteruppsats på 10 veckor. Studiens syfte är *Studiens syfte är att beskriva innehåll och betydelse av specialpedagogisk handledning i två skolverksamheter*. I detta syfte är tanken att intervjua en specialpedagog och det arbetslag denne handleder. En vädjan till er blir att hjälpa oss med detta i er verksamhet.

I vår undersökning kommer vi att följa de etiska principerna som Vetenskapsrådet rekommenderar. Intervjuerna kommer att spelas in och sedan skrivas ut. Om ni önskar kommer ni att få ta del av vårt resultat innan de publiceras på Internet. Studien kommer framför allt att läsas av våra studiekamrater på specialpedagogiska programmet och deltagarna i studien. Ni kommer att vara helt anonyma i studien och fiktiva namn kommer att användas om så behövs.

Att delta i studien är helt frivilligt och ni kan när som helst avbryta er medverkan genom att kontakt oss via e - post: carin.nevander@xxxxxx.se eller pernilla.hulten@xxxxxx.se

Har ni frågor av mer formellt slag kan ni kontakta vår handledare Ingemar Gerrbo på adress ingemar.gerrbo@xxxxxx.se

Vi är mycket tacksamma för Er medverkan!

Med vänliga hälsningar
Pernilla Hultén och Carin Nevander

Bilaga 2 Intervjufrågor

- Beskriv hur själva handledningen går till?
- Kan du beskriva dina erfarenheter av specialpedagogisk handledning?
- Vad är specialpedagogisk handledning för dig?
- Beskriv vilka möjligheter du ser med specialpedagogisk handledning?
- Beskriv vilka hinder du ser med specialpedagogisk handledning?
- Hur utvecklar specialpedagogisk handledning professionalitet i din yrkesroll?